

تأثیر یادگیری علوم دینی بر رفتار فردی و اجتماعی زنان

الناز رضازاده^۱

منیژه رحمانی^۲

لیلا محمدی^۳

چکیده

زنان به عنوان نیمی از جامعه بشری که نقش مهمی را عهده دار هستند نیازمند آگاهی و یادگیری مهارت های لازم جهت ایفای بهتر نقش فردی و اجتماعی خود هستند در این میان علوم دینی منبعی غنی و کارآمد برای زنان جامعه متدین به شمار می رود. مقاله حاضر با عنوان تأثیر یادگیری علوم دینی بر رفتار فردی و اجتماعی زنان که با هدف برشمردن تأثیر های علوم دینی بر رفتار فردی و اجتماعی آنان گردآوری شده است. پژوهش حاضر با بهره مند از قرآن و منابع روایی به صورت کتابخانه ای-توصیفی به نگارش درآمده است. از مهمترین نتایج این تحقیق آن است که در بخش رفتار فردی به قوت ایمان و تقوا، افزایش عنصر آگاهی، نظم و برنامه ریزی مضاعف، تغییر نگرش و جهان بینی فرد پرداخته شده است. در قسمت تأثیر علوم دینی بر رفتار اجتماعی به مادری نقش کمالی زن، رفتار مادر با فرزند، رفتار زن با همسر و در آخر به رفتار بیرون از خانه زنان اشاره شده است. حسن خلق مهم ترین مولفه برای داشتن رفتار فردی و اجتماعی صحیح است که در سایه تقوا می توان بدان دست یافت.

کلیدواژه ها: رفتار اجتماعی، رفتار فردی، زنان، علوم دینی

^۱ طلبه سطح دو، پایه پنجم، حوزه ی علمیّه خواهران زینبیه علیها السلام، ابیک.

^۲ طلبه سطح دو، پایه پنجم، حوزه ی علمیّه خواهران زینبیه علیها السلام، ابیک.

^۳ طلبه سطح دو، پایه چهار، حوزه ی علمیّه خواهران زینبیه علیها السلام، ابیک.

مقدمه

بدون تردید یکی از عوامل موثر در داشتن شخصیت سالم و به دنبال آن ایجاد جامعه‌ای با پایه‌های اعتقادی محکم، وجود زنان متدین است. زنان با تشکیل نیمی از جامعه نقش مهمی در پرورش افکار اعتقادی و آشنا ساختن و سوق دادن جامعه به سمت امورات دینی را دارند. اگر زنان نقش تربیتی‌شان را درست ایفا نکنند سرنوشت فرزندان و نیز نسل های پس از آن ها به پوچی ختم خواهد شد؛ اما در این میان متاسفانه امروزه زنانی هستند که به آموزه‌های دینی پای بند نیستند و در پی الگوگیری از غرب در صدد ایفای نقش خود هستند. از همین رو، تحقیق حاضر پاسخگوی این سوال است که تأثیر یادگیری علوم دینی بر رفتار فردی و اجتماعی زنان چیست؟

زنان موثرترین فرد در تکوین سرشت آدمی هستند که با فراگیری علوم دینی روش صحیح چگونه زیستن را به ما و نسل های آینده می آموزند تا به سعادت برسیم.

اگر زنان علوم دینی را فرا نگیرند، سرنوشت فرزندان و نیز جامعه، خالی از معنویت و بدون توجه به سعادت اخروی به ناکامی کشیده خواهد شد. در این زمینه کتب زیادی نگاشته شده است که اکثریت کتاب و مقاله هایی در مورد علوم دینی می باشد؛ از جمله کتاب نظریه علم دینی در آثار آیت‌الله جوادی آملی نوشته قاسم جعفرزاده که در این کتاب به تعاریف مبانی و اصول نظریه نقدها و پاسخ ها پرداخته شده است و از آثار علوم دینی بر رفتار فردی و اجتماعی زنان سخن به میان نیامده است.

در مقاله، چپستی علم دینی و آثار و ویژگی های آن در قرآن و کلام اهل بیت علیهم السلام با گردآوری دکتر نعمت الله بدخشان و زهرا دشتی به آثار مادی و معنوی علم دینی پرداخته شده و در آن اثری از تأثیر علم دینی بر رفتار فردی و اجتماعی زنان نیست

مقاله نقش آموزه‌های دینی در ارتقای فرهنگ و اصلاح رفتار اجتماعی جلوگیری از رویکرد خصمانه در گفت و شنود نوشته مرضیه شیر خدایی تنها به یکی از ابعاد جزئی رفتار اجتماعی پرداخته است و در خصوص عنوان حاضر سخنی به میان نیاورده است.

مقاله علم دینی از مقام نظر تا عمل تحلیل گفتمان دیدگاه آیت الله جوادی آملی درباره ضرورت و کیفیت تولید علم به تحریر حسن محمد میرزایی ابوالفضل ذوالفقاری و حسن مرادی است، در این مقاله ضرورت و کیفیت تولید علم دینی از دیدگاه آیت الله جوادی آملی تحلیل شده است و به تأثیر علم دینی بر مادران پرداخته نشده است.

روش مقاله حاضر کتابخانه‌ای است

هدف از این تحقیق تأثیر یادگیری علوم دینی بر رفتار فردی و اجتماعی زنان است.

مفهوم شناسی

یادگیری در لغت:

به معنای آموختن و مترادف با آن معنا شده است. آموختن از کسی و چیزی^۱.

یادگیری در اصطلاح:

یادگیری را می توان تغییر تقریباً دایمی رفتار که در نتیجه تمرین به وجود می آید دانست . آن دسته از تغییرهای رفتاری که ناشی از بلوغ و پختگی است یا بر اثر شرایط و اوضاع موقت سازواره پیدا شده است. نظیر خستگی یا حالات ناشی از مصرف دارو در شمار یادگیری قرار نمی گیرد . یادگیری به طور کلی ، فعالیتی دگرگون ساز است که افراد را برای مقابله با رویدادها و سازش با محیط آماده می سازد . یادگیری در حقیقت دارای مفهوم بسیار گسترده ای است که در قالب

^۱ لغت نامه دهخدا، آنلین.

های دگرگونی ، عادت شکنی ، ایجاد علاقه ، نگرش های نو ، درک ارزش و پیش داوری پدیدار می شود . شیوه ترکیب و کاربرد معلومات در استدلال ، تفکر ، نظریه پردازی ، حل مساله ، احساس و دگرگونی هایی که در کل شخصیت به وجود می آیند همه از یادگیری مایه می گیرند .^۱

علوم دینی در لغت:

علوم دینی واژه‌ای ترکیب شده از علم و دین است. در قرآن مراتب و معانی مختلفی برای علم بیان شده است:

الف- علم به معنای مطلق دانستن در برابر جهل و نادانی:

«هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون»^۲

ب- علم به معنای قطع و یقین:

«ما لهم بذلک من علم ان هم الا یظنون»^۳

ج- علم به معنای درک حقیقت چیزی:

«ولیعلم الذین اوتوا العلم انه الحق من ربک»^۴

و نیز آیه:

«و ما هذها الحیاء الدنیا الا لهو ولعبو ان الدار الآخرة لهیال حیوان لو کانوا یعلمون»^۵

د- علم به معنی کشف قوانین طبیعی [علم تجربی] :

^۱ پارسا ، روان شناسی یادگیری ، ص ۲۱ .

^۲ زمر: ۹ .

^۳ جاثیه: ۴۵ .

^۴ حج: ۵۴ .

^۵ عنکبوت: ۶۴ .

«وَقَدْ رَنَا هَمَنَّا زِلَّ لَتَعْلَمُوا عِدَّةَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ»^۱

هـ - علم به معنی ظنّ غالب و موافق با واقع:

«وَضَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ»^۲

و- علم به معنای مشاهدهی حقیقت امور [علم شهودی]:

«وَنُرَىٰ إِبْرَاهِيمَ يَمْشِي عَلَى السَّمَاوَاتِ الْأَرْضِ»^۳

و دین در لغت به معنای طاعت و انقیاد، جزاء، حساب، رسم و عادت الدین یقال للطاعه و الجزاء و استعیر للشریعه^۴.

در این نوشتار منظور از علوم دینی علمی است که از منابع روایی و قرآن گرفته شده و در پی بیان حقیقت دنیا و آخرت و هرآنچه برای سعادت بشر ضروری ست، مدنظر است.

علوم دینی در اصطلاح:

علوم دینی، مجموعه ای از علوم و آگاهی هایی است که معمولاً مبلغان یک دین آن را در حد اعلی و به نحو تخصصی و با برنامه ای مدون می آموزند و مردم معمولی به نسبت تدین و وقتی که می توانند برای این کار بگذارند، گهگاهی در حوزه دین به مطالعه این علوم می پردازند. از جمله دروسی که طلبه علوم دینی می خواند عبارتند از فقه، اصول فقه، تفسیر رجال، فلسفه (الهیات،

^۱ یونس: ۵.

^۲ توبه: ۱۱۸.

^۳ انعام

: ۷۵.

^۴ المفردات فی غرایب القرآن، راغب اصفهانی، ص ۲۳۲.

حسن خلق ، مهم ترین مولفه رفتار فردی و اجتماعی

حسن خلق به بهترین اخلاق و برخورد فرد در موقعیت های مختلف از هر حیث گفته می شود. مادر با قرار گرفتن در موقعیت های مختلف نیازمند آگاهی پیدا کردن از مهارت های لازم برای رسیدن به اخلاق نیکوست تا به زندگی خود و خانواده اش مفهوم بهتری ببخشد. در علوم دینی توصیه های فراوانی از جمله آثار دنیوی و اخروی حسن خلق اشاره شده است که مرور روزانه آنها می تواند محرکی برای عمل کردن به آنها در آدمی باشد. انسان از بدو وجود خوبی و بدی را درک می کند و نسبت به خوبی ها بازخورد مثبتی از خود بروز می دهد. حتی اگر اعتقادی به آثار اخروی حسن خلق نداشته باشیم، آثار دنیوی فراوانی در زندگی فردی و اجتماعی اشخاص دارد. در حدیثی از امام علی علیه السلام که می فرمایند:

" اگر امید به بهشت و ترسی از دوزخ نیز وجود نداشت باز هم شایسته بود به سراغ فضایل اخلاقی برویم چرا که آنها راهنمای نجات و موفقیت هستند"

فضایل اخلاقی به عنوان کلید موفقیت و راهنمای نجات انسان ها معرفی شده است.

نتیجه گیری

چنانچه قبلاً اشاره شد پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر یادگیری علوم دینی بر رفتار زنان و در پاسخ به سه سوال:

(۱) تأثیر یادگیری علوم دینی بر رفتار فردی و اجتماعی زنان چیست؟

(۲) یادگیری علوم دینی چه تأثیراتی بر رفتار فردی زنان میگذارد؟ (فرعی اول)

(۳) علوم دینی چه تأثیراتی بر رفتار اجتماعی زنان می گذارد؟ (فرعی دوم)

به طور کلی یافته های این پژوهش نشان می دهد که بر طبق علوم دینی نشأت گرفته از اولیای الهی و قرآن و تأثیر پذیری انسان از محیط و افزایش آگاهی زمینه عمل برای زندگی سعادت مندی انسان

هموارتر می‌شود. یادگیری این علوم دارای اهمیت ویژه‌ای در رسیدن به کمال انسانی است ولی تنها یادگیری این علوم ملاک سعادت‌مندی نیست بلکه فقط می‌تواند زمینه عمل خوب را فراهم کند. البته باید توجه داشت که در این میان دچار افراط و تفریط نشده و برداشت‌های شخصی از این آموزه‌ها نشود. برای پاسخگویی به سوال‌های پژوهش در این تحقیق بر رفتار زنان در دو بعد رفتار فردی و رفتار اجتماعی بررسی صورت گرفته است. نتایج حاصله در این زمینه عبارتند از: در بعد رفتار فردی به رفتار فرد با خویشان و در جهت ارتقاء شخصیت انسانی به تقویت ایمان و تقوا از طریق قول سدید و رسیدن به اعتدال رفتاری. افزایش عنصر آگاهی، نظم و برنامه ریزی مضاعف و تغییر نگرش و جهان بینی با توجه به تأثیر یادگیری در علوم دینی آمده در اینجا ذکر شده است. در بعد رفتار اجتماعی زنان به رفتار فرد با دیگری پرداخته شده که در این میان زنان به خاطر نقش‌هایی که عهده دار می‌شوند به کمالاتی‌ترین نقش زن، مادری، رفتار مادر با فرزند در حیطة رعایت حقوق آنها و رعایت عدالت بین آنها در زمینه تشویق و تنبیه و پرداختن به آداب قبل و بعد از بارداری زنان اشاره شده است. با توجه به نتایج به دست آمده در مورد سوال‌های فرعی پاسخ سوال اصلی نیز واضح است در واقع مجموعه یافته‌های مربوط به سوال‌های فرعی پاسخگوی سوال اصلی پژوهش نیز محسوب می‌شود.

محدودیت‌ها و پیشنهادات

۱) در این پژوهش بیشتر از روش کیفی و تجربه شخصی و به صورت کتابخانه‌ای-توصیفی استفاده شده است. امکان بهره‌گیری از سایر روش‌ها وجود نداشت. بنابراین پیشنهاد می‌شود به منظور دستیابی به نتایج دقیق‌تر در پژوهش‌های بعدی از روش‌های دیگر از جمله روش میدانی نیز استفاده شود.

۲) برشمردن تأثیر یادگیری علوم دینی بر رفتار فردی و اجتماعی زنان مبتنی بر فهم پژوهشگران و بر اساس مستندات تفسیری و روایات بوده است، بنابراین پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های بعدی برای استخراج این اثرات از نظر روانشناسان نیز استفاده بیشتری شود.

پیشنهادهای عملی و اجرایی

پیشنهاد می‌شود مدیران و موسسان حوزه‌های علمیه کشور برای سامان دهی و مدیریت ناهنجاری‌های اجتماعی و فردی و در پی کم‌رنگ شدن مشکلات شخصیتی-روانی برای کاربردی شدن تأثیرات علوم دینی بر زنان امکان برگزاری و گنجاندن دروس بیشتر در این حیطه باشد. تلاش شود به صورت عملیاتی‌تر در حوزه‌های علمیه که مکان مناسبی برای آموزش عملی است اجرا شود.

فهرست منابع

*قرآن

*نهج البلاغه، ترجمه: محمد دشتی، قم: انتشارات آل علی^{علیه السلام} ۱۳۸۳.

- (۱) اشتروبه و هیوستون، ولفگانگ و ملیز، ترجمه: جواد اژه ای و همکاران، مقدمه ای بر روان شناسی اجتماعی از منظر اروپائیان، تهران: سمپاد، چاپ اول، ۱۳۸۳.
- (۲) پارسا، محمد، روان شناسی یادگیری، تهران، انتشارات سخن؛ ۱۳۷۴، چاپ اول، ص ۲۱-۰.
- (۳) پسندیده، عباس، هنر رضایت از زندگی، تهران: معارف، ۱۳۹۰.
- (۴) یوسفیان، نعمت الله، تربیت دینی فرزندان، جلد: ۱.
- (۵) خمینی، روح الله، چهل حدیث، قم: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^{علیه السلام}؛ ۱۳۸۰.
- (۶) داوودی و حسینی زاده، محمد و علی، سیره تربیتی پیامبر^{صلی الله علیه و آله} و اهل بیت^{علیهم السلام}، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ نهم، ۱۳۹۶.
- (۷) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ۱۶ جلدی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۷۷، (نسخه الکترونیکی).
- (۸) راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات/الفاظ قرآن، بیروت: دارالعلم؛ چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.
- (۹) شریعتمداری، علی، مقدمه روانشناسی، تهران: مشعل، ۱۳۶۹.
- (۱۰) عبداللهی، ابوطالب، نماز و شکوفه های زندگی، ناشر: زمزم هدایت، ۱۳۹۴.
- (۱۱) فاخری، علیرضا؛ منتظری، محمدحسین، اخلاق خانواده، تهران: مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، ۱۳۷۸.
- (۱۲) مطهری، مرتضی، تنظیم: سید محمد صالح هاشمی گلپایگانی، آزادی بندگی، تهران: بینش مطهر، ۱۳۹۴.

- ۱۳) معین، محمد، فرهنگ معین، تهران: زرین، ۱۳۸۸.
- ۱۴) نشریه معرفت نویسنده: موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره)، جلد: ۱۶۰.
- ۱۵) نشریه معرفت نویسنده: موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره)، جلد: ۱۳۰.
- ۱۶) نیک نژاد، نیما، اختلال رفتاری، بی جا: بی نا، بی تا.
- ۱۷) واعظی، احمد، علم دینی از منظر آیت الله جوادی آملی، فصلنامه حوزه و دانشگاه، سال ۱۴، ش ۵۴، بهار ۱۳۸۷، (صفحات ۲۳-۹).
- ۱۸) العیاشی، محمد ابن مسعود، تفسیر العیاشی، تهران: مکتب العلمیه الاسلامیه؛ ۱۳۸۰.
- ۱۹) طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، ترجمه: محمد باقر موسوی همدانی، قم: مرکز نشر فرهنگی رجا؛ ۱۳۷۸.
- ۲۰) مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت: دارالعلم؛ چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.

21) <https://www.shenoto/1399.11.20/H:21:30>

22) <https://www.vajehyab.com/moein/H:19:27> لغت + نامه